

Michał Kobusiewicz

Materiały krzemienne z Nożyczyna w pow. mogileńskim

Les matériaux en silex de Nożyczyn, arr. de Mogilno

W pracy tej opublikowane zostaną nie znane dotąd materiały krzemienne z terenów Wielkopolski. W zakres opracowania wchodzi wszystkie zabytki krzemienne pochodzące z trzech znanych dotychczas stanowisk z epoki kamienia znajdujących się na terenach należących do wsi Nożyczyn. Najbogatszym i stosunkowo najpełniejszym zespołem są znaleziska pochodzące ze stanowiska oznaczonego numerem 3. Zbiory z pozostałych dwóch stanowisk są bardzo fragmentaryczne i ubogie, zostały więc uwzględnione w dalszej kolejności, aby objąć cały materiał z tej miejscowości.

Wszystkie opisane tu materiały pochodzą ze zbiorów Z. Zakrzewskiego. Zebrano je w latach 1923, 1927 i 1929. Są to znaleziska powierzchniowe. Brak wszelkiej dokumentacji dotyczącej rozmieszczenia krzemieni na poszczególnych stanowiskach, wszelkich notatek planigraficznych lub ewentualnych stratygraficznych, opisu geologicznego podłoża itp. Brak również dokładnej lokalizacji stanowisk w terenie. Jedyne dokumentacją są odręczne szkice wzajemnego usytuowania stanowisk (ryc. 1). Dokładniejsze dane dotyczące omawianych stanowisk znajdowały się w notatniku Państwowego Urzędu Konserwatorskiego w tomie II i IV. Obydwa te tomy zaginęły w czasie ostatniej wojny. Stanowiska z Nożyczyna wymienione zostały w literaturze przez K. Jażdżewskiego¹ i A. Karpińską². Niżej opisane zbiory jak i dokumentacja archiwalna znajdują się w posiadaniu Muzeum Archeologicznego w Poznaniu.

MATERIAŁY

Stanowisko 3

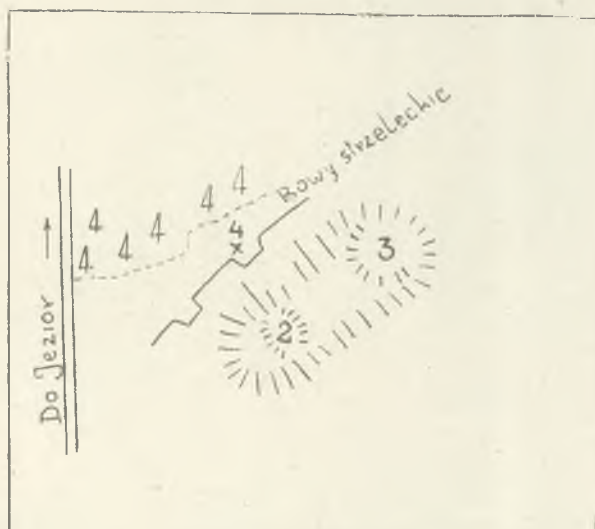
1. Rdzenie:

Mały rdzeń dwupiętowy, wiórowo-odłupkowy, wykonany z krzemienia kredowego bałtyckiego, silnie zwapniałego. Obydwe pięty i jeden z boków dość starannie przygotowane do dalszej obróbki. Odłupnię tworzą regularne negatywy wiórów (ryc. 2: 1).

Smukły, mały rdzeń jednopiętowy wiórowy, o odłupni wypukłej, nieregularnej. Pięta i je-

den bok rdzenia słabo zaprawione. Z tyłu rdzenia próbowano uformować odłupnię. Okaz ten wykonany został z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego (ryc. 2: 2).

Mały jednopiętowy rdzeń wiórowo-odłupkowy z płaską odłupnią. Negatywy wiórów przebiegają nieregularnie. Pięta została słabo przygotowana do obróbki. Poza tym brak wszelkich innych śladów zaprawy. Dolna i tylna strona rdzenia pokryta jest korą. Egzem-

Ryc. 1. Nożyczyn, pow. mogileński. Odręczny szkic usytuowania stanowisk 2, 3 i 4

Fig. 1. Nożyczyn, arr. de Mogilno. Esquisse à la main de la situation des stations 2, 3 et 4

plarz ten wykonano z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego (ryc. 2: 3).

Mikrolityczny rdzeń dwupiętowy wiórowy, smukły, zupełnie nie przygotowany do obróbki. Negatywy wiórów są nieregularne. Jeden bok rdzenia pokryty korą. Rdzeń wykonano z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego (ryc. 2: 4).

Dwa fragmenty rdzeni wiórowo-odłupkowych.

2. Drapacze:

Krępy drapacz z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko jego jest średnio strome, lekko zakolone (ryc. 2: 5).

Drapacz krępy, z jasnopopielatego krzemienia kredowego bałtyckiego, wykonany na grubym wiórze odpadkowym. Okaz ten z lewej strony pokryty jest korą. Drapisko dość płaskie, regularne, lekko zakolone (ryc. 2: 6).

¹ K. Jażdżewski, *Kultura pucharów lejkowatych w Polsce zachodniej i środkowej*, Biblioteka Prehistoryczna, t. 2, Poznań 1936, s. 82.

² K. Jażdżewski, *Nowe znaleziska w pow. rawickim*, Pr. archeol., t. 3: 1928, s. 129; A. Karpińska, *Nowe nabytki działu przedhistorycznego Muzeum Wielkopolskiego w Poznaniu w latach 1923—1925*, tamże, s. 234.

Ryc. 2. Nożyczyn, pow. mogileński, stan. 3. 1—4 — rdzenie; 5—12 — drapacze; w. n.
 Fig. 2. Nożyczyn, arr. de Mogilno. Station 3. 1—4 — nuclei; 5—12 — grattoirs; gr. nat.

Długi drapacz wykonany na grubym, podłużnym zaprawiaku z krzemienia kredowego bałtyckiego, pokrytym z wierzchu korą. Drapisko jego jest strome, dość regularne, lekko zakolone (ryc. 2: 7).

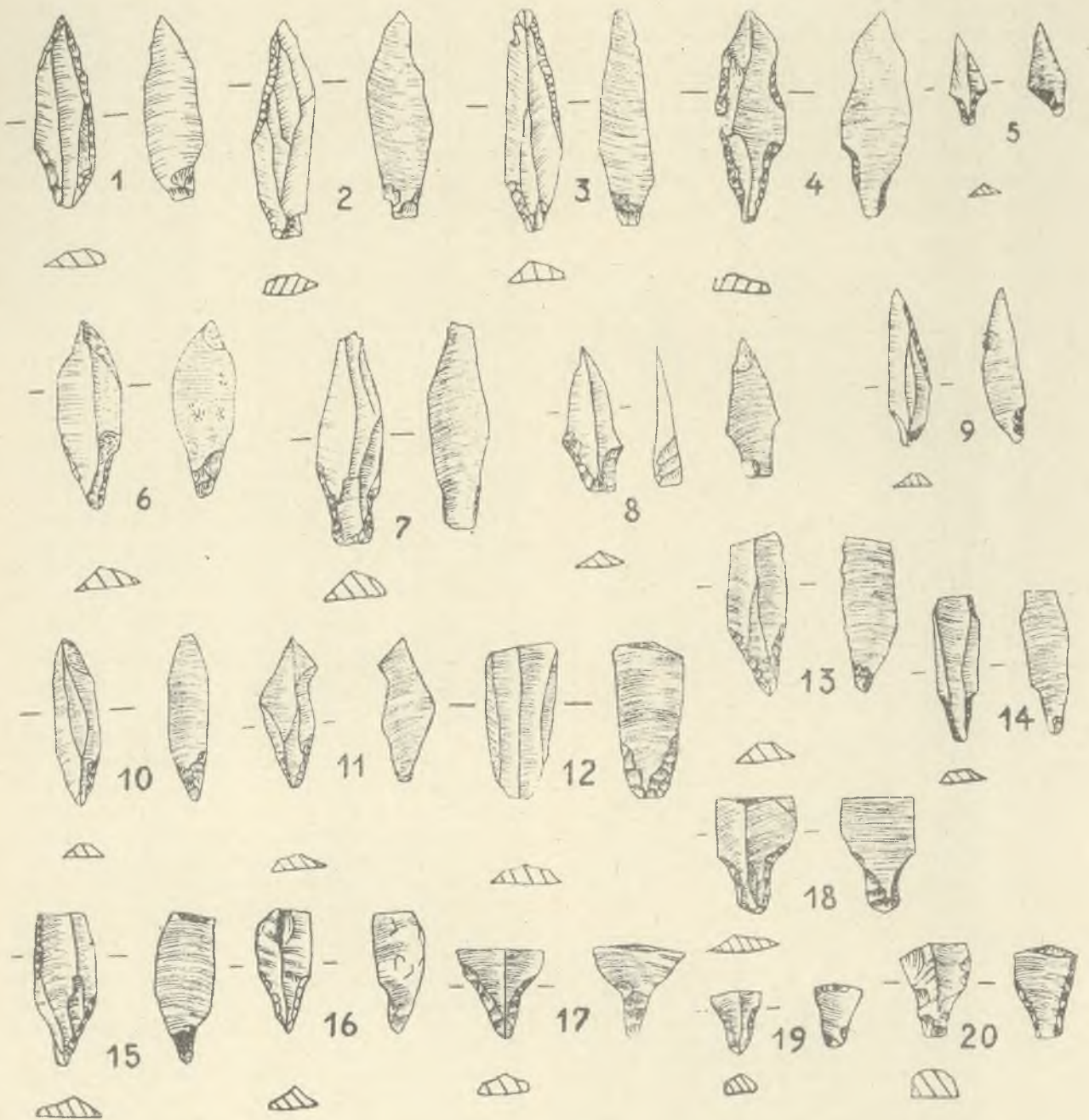
Krótki drapacz wykonany na zaprawiaku z krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko wysokie, wysoko, niezbyt regularnie łuskane, lekko zakolone, podgięte ku spodowi (ryc. 2: 8).

Krótki drapacz na grubym wiórze, wykonany z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko załuskane płasko, lekko zakolone (ryc. 2: 9).

Bardzo krótki drapacz, wykonany na płaskim odłupku z jasnopopielatego krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko płaskie, regularnie łuskane, silnie zakolone. Jest to drapacz prawie podkrążkowy (ryc. 2: 10).

Bardzo krótki drapacz wykonany na zaprawiaku z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko niskie, szerokie, lekko zakolone, wykonano od strony sęczka. Jest ono podgięte ku spodniej stronie zaprawiaka (ryc. 2: 11).

Wachlarzowaty drapacz z jasnoszarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko regu-

Ryc. 3. Nożyczyn, pow. mogileński, stan. 3. Liściaki całe (1—11) i ułamane (12—20); w. n.
 Fig. 3. Nożyczyn, arr. de Mogilno. Station 3. Pointes pédonculées entières (1—11) et ébréchées (12—20);
 gr. nat.

larne, łuskane średnio stromym retuszem (ryc. 2: 12).

3. Liściaki:

Mały liściak z przezroczystego krzemienia kredowego bałtyckiego. Jego prawy bok załuskano całym drobnym tylcowym retuszem. Z lewej strony mikroretusz występuje przy ostrzu i przy zwiężeniu trzonka. Od spodu trzonka trzy nieudale płaskie łuski (ryc. 3: 1).

Mały liściak z krzemienia kredowego bałtyckiego o szarym zabarwieniu. Trzonek bardzo

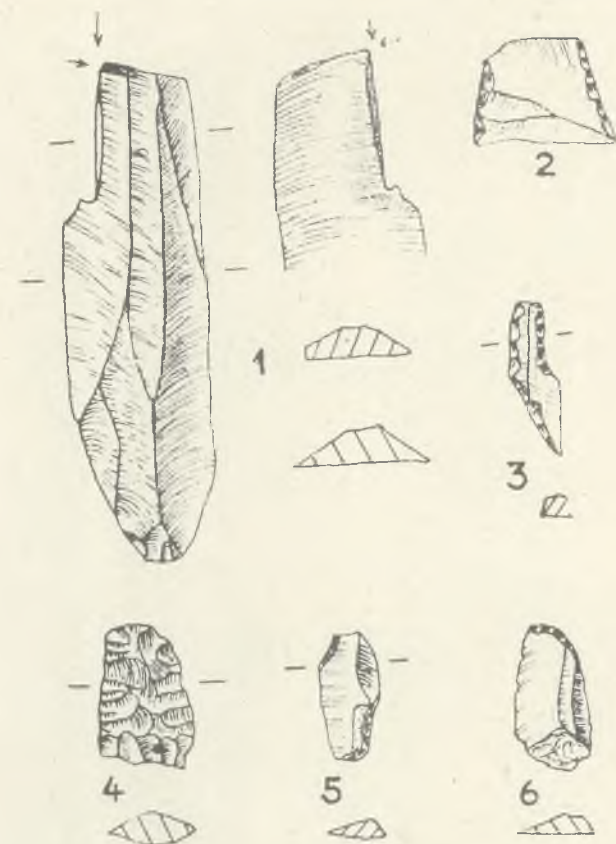
slabo wyodrębniony, załuskany na górnej powierzchni mikrolitycznym retuszem, od spodu kilkoma nieudalymi łuskami. Lewy bok łuskany stromym tylcowym retuszem od ostrza w dół w $\frac{1}{2}$ długości (ryc. 3: 2).

Mały liściak z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Trzonek krótki, słabo wyodrębniony. Na prawym boku u góry łuskany mikrolitycznym stromym retuszem. Od strony spodniej trzonek zaretuszowano kilkoma niedbalymi płaskimi łuskami (ryc. 3: 3).

Liściak wykonany z krzemienia kredowego

bałtyckiego, szarego. Trzonek dość dobrze wyodrębniony, z obu stron łuskany. Lewy bok załuskano w $\frac{3}{4}$ długości, prawy tylko na małym odcinku (ryc. 3: 4).

Krępy liściak z krzemienia kredowego bałtyckiego, mocno zwapniałego. Trzonek słabo wyodrębniony, łuskany z obu stron stromym tylcowym retuszem. Na stronie spodniej zaretusowany kilkoma płaskimi łuskami (ryc. 3: 6).

Ryc. 4. Nożyczyn, pow. mogileński, stan. 3. 1 — rylec klinowy boczny; 2 — zbrojnik trapezowaty; 3 — zbrojnik mikrolityczny; 4 — półfabrykat grocika sercowatego; 5, 6 — wiórki łuskane; w. n.

Fig. 4. Nożyczyn, arr. Mogilno, Station 3. 1 — burin dièdre — latéral; 2 — pièce géométrique trapézoïdale; 3 — pièce géométrique microlithique; 4 — demi-produit d'une pointe cordiforme; 5, 6 — lames retouchées; gr. nat.

Liściak z krzemienia kredowego bałtyckiego silnie zwapniałego, wykonany na grubym wiórze. Trzonek jego jest gruby, masywny, słabo zaznaczony przez boczne obustronne, strome, tylcowe łuskanie (ryc. 3: 7).

Mikroliściak z szarobrunatnego krzemienia kredowego bałtyckiego. Trzonek krótki, gruby i masywny, łuskany po bokach stromym tylcowym retuszem. Lekko przegrzany w ogniu (ryc. 3: 8).

Mikroliściak z białoszarego krzemienia kre-

dowego bałtyckiego, z trzonkiem krótkim, słabo wyodrębnionym. Prawy bok załuskany stromym mikroretuszem. Trzonek zaretusowano kilkoma łuskami z prawej strony i na spodzie (ryc. 3: 9).

Mały liściak z białoszarego krzemienia kredowego bałtyckiego, z bardzo słabo wyodrębnionym trzonkiem, łuskany z prawego boku mikroretuszem i płaskim „solutrejskim” retuszem od spodu (ryc. 3: 10).

Mikroliściak z białoszarego krzemienia kredowego bałtyckiego, lekko zwapniałego. Trzonek słabo wyodrębniony, z obu stron załuskany stromym tylcowym retuszem (ryc. 3: 11).

Mikroliściak z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Trzonek dość dobrze wyodrębniony, łuskany z obu stron drobnym stromym retuszem tylcowym (ryc. 3: 5).

Ułamany liściak wykonany na wiórze dobowym. Trzonek niewyodrębniony, łuskany tylko na stronie spodniej (ryc. 3: 12).

Ułamany liściak z krzemienia kredowego bałtyckiego, nakrapianego jaśniejszymi plamkami. Trzonek dwukątowy, retuszowany z obu stron stromym tylcowym retuszem. Od spodu zaretusowany kilku nieudanymi łuskami (ryc. 3: 13).

Mikroliściak wykonany na płaskim wiórze z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Trzonek słabo wyodrębniony, łuskany po bokach mikroretuszem. Na stronie spodniej dwa negatywy drobnych płaskich łusek (ryc. 3: 14).

Ułamany liściak wykonany na wiórze z jasnoszarego krzemienia kredowego bałtyckiego, dość przezroczystego. Trzonek niezbyt wyraźnie wyodrębniony, krzywy, retuszowany z prawej strony stromym retuszem tylcowym i od spodu kilkoma płaskimi łuskami. Lewy bok liściaka częściowo załuskany mikroretuszem (ryc. 3: 15).

Złamany mikroliściak z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Trzonek słabo wyodrębniony, z obu stron stromo łuskany, dość płaski. Przegrzany w ogniu (ryc. 3: 16).

Trzonek liściaka gwoździowatego z krzemienia kredowego bałtyckiego, dość przezroczystego. Retusz boczny stromy, łuskanie na spodzie trzonka płaskie (ryc. 3: 17).

Fragment liściaka gwoździowatego z grubym masywnym trzonkiem, łuskany stromo w zwężaniu i płasko na spodzie. Wykonany z białoszarego krzemienia kredowego bałtyckiego (ryc. 3: 18).

Trzonek małego liściaka z jasnopopielatego krzemienia kredowego bałtyckiego, łuskany z obu stron stromym tylcowym retuszem. Trzonek dość masywny, gruby i krótki (ryc. 3: 19).

Trzonek liściaka, masywny, gruby i krótki, łuskany z obu stron stromym tylcowym retuszem. Wykonany z jasnopopielatego krzemienia kredowego bałtyckiego, lekko zwapniałego (ryc. 3: 20).

4. Rylce:

Duży rylce klinowy boczny, jednonegatywowy, szerokokątny, wykonany na doborowym szerokim i dość masywnym wiórze z krzemienia czekoladowego, górnostarckiego, odbitym z rdzenia jednopiętowego (ryc. 4: 1).

5. Inne wyroby:

Zbrojnik trapezowaty, dużych wymiarów, wykonany z grubego wióra (ryc. 4: 2).

Mikrolit przypominający rozmiarami i sposobem łuskania zbrojnik trójkątny lub mikrolityczny nożyk tylcowy, mający prócz stromo załuskanego, lekko załamanego tyłca załuskana również stromym zatępiającym retuszem połowę drugiego boku. Okaz ten wykonano na drobnym wiórku z krzemienia kredowego bałtyckiego, nieco przepalony w ogniu (ryc. 4: 3).

Półfabrykat grocika sercowatego (ryc. 4: 4).

Dwa małe, dość szerokie i płaskie wiórki z krzemienia kredowego bałtyckiego, z fragmentami krawędzi łuskanych drobnym retuszem. Jeden z nich przepalony w ogniu (ryc. 4: 5, 6).

Prócz tego wyróżniono odłupek z załuskaną płasko częścią krawędzi, przepalony w ogniu, oraz odłupek odbity z gładzonej siekiarki.

6. Materiał odpadkowy:

Wśród materiału odpadkowego wyróżniono: 103 wióry w większej części mikrolityczne, w tym 5 wiórów prawie doborowych, jeden z wiórów odpadkowych wykonano z krzemienia górnostarckiego; 2 regularne odłupki; jeden duży świeżak, jeden zatępiec; 18 wióro-odłupków; 105 zaprawiaków, przeważnie z dalszych faz obróbki; 137 drobnych odpadków rdzeniowania.

Stanowisko 1

Materiał krzemienisty:

Długi drapacz z krzemienia kredowego bałtyckiego, silnie zwapniałego, wykonany na grubym wiórze. Drapisko strome, dość wysokie, zakolone. Przeżrzany w ogniu (ryc. 5: 1).

Mikrolityczny wysoki drapacz, wykonany na małej bryłce krzemienia kredowego bałtyckiego. Drapisko łódkowate, załuskane także pod spodem. Na powierzchni górnej występują ślady kory (ryc. 5: 2).

Noż półtylcowy, wykonany na wiórze z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Półtylec krótki, stromo łuskany (ryc. 5: 3).

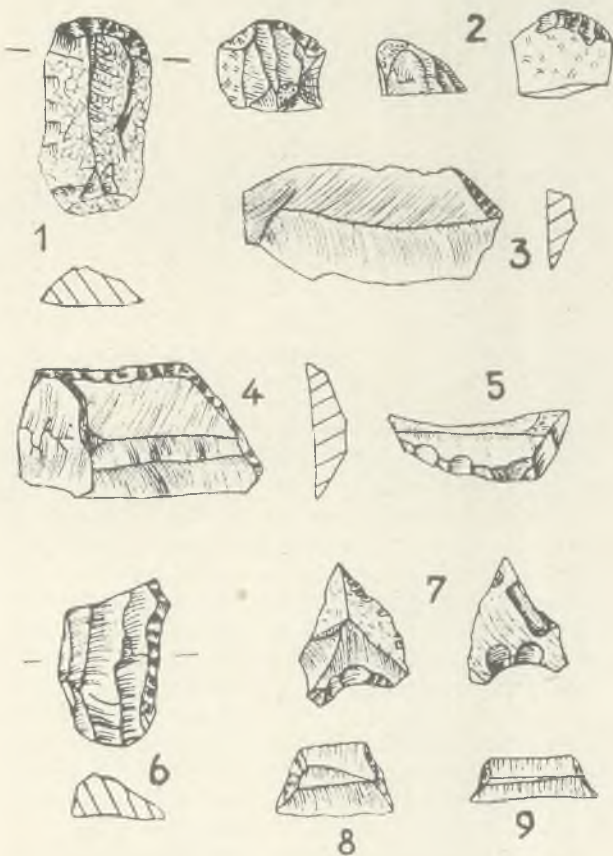
Noż tylcowy z tyłcem łuskany regularnym wysokim retuszem, wykonany z ciemnoszarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Tylec łuskany, zagięty pod dość ostrym kątem (ryc. 5: 4).

Dwa skrobacze wykonane z krzemienia kredowego bałtyckiego (ryc. 5: 5, 6).

Półfabrykat grocika sercowatego (ryc. 5: 7).
Dwa zbrojniki trapezowate. Jeden z nich bardzo podłużnego kształtu (ryc. 5: 8, 9).

Wśród materiału odpadkowego znajdują się cztery załuskane zaprawiaki i osiem zaprawiaków nieretuszowanych, pochodzących z dalszych faz obróbki rdzenia.

Znaleziono również kilkanaście fragmentów naczyń szarobrunatnych z lekko sinawym od-

Ryc. 5. Nożyczyn, pow. mogileński, stan. 1. 1, 2 — drapacze; 3 — nóż półtylcowy; 4 — nóż tylcowy; 5, 6 — skrobacze; 7 — półfabrykat grocika sercowatego; 8, 9 — zbrojniki trapezowate; w. n.

Fig. 5. Nożyczyn, arr. de Mogilno. Station 1. 1, 2 — grattoirs; 3 — couteau à tronçature oblique; 4 — couteau à dos tronqué; 5, 6 — racloirs; 7 — demi-produit d'une pointe cordiforme; 8, 9 — pièces géométriques trapézoïdales; gr. nat.

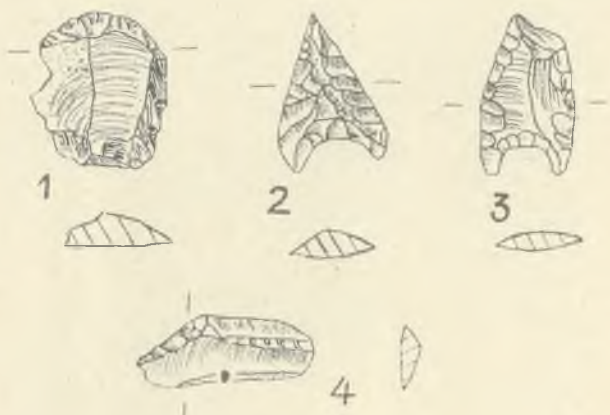
cieniem. Skorupy są niezbyt dobrze wypalone i zawierają sporą domieszkę grubych ziarenek kwarcu. Wśród ułamków znajduje się fragment flaszki z kryzą i fragment sklejonego dna naczyń.

Stanowisko 4

Krótki drapacz z krzemienia czekoladowego, górnostarckiego, częściowo zbielały, wykonany na szerokim, dość regularnym odłupku. Drapisko niskie, dość stromo łuskane, silnie zakolone (ryc. 6: 1).

Mały nóż półtylcowy z szarego krzemienia kredowego bałtyckiego. Półtylec średnio stromy, łuskany szerokim retuszem (ryc. 6: 4).

Dwa grociki sercowate z krzemienia kredowego bałtyckiego (ryc. 6: 2, 3).

Ryc. 6. Nożyczyn, pow. mogileński, stan. 4. 1 — drapacz; 2, 3 — grociki sercowate; 4 — nożyk półtylcowy; w. n.

Fig. 6. Nożyczyn, arr. de Mogilno. Station 4. 1 — grattoir; 2, 3 — pointes cordiformes; 4 — petit couteau à troncature oblique; gr. nat.

ANALIZA

Z trzech opisanych wyżej stanowisk najbardziej godne uwagi jest stanowisko 3. Materiał zebrany zeń podczas badań powierzchniowych jest stosunkowo najpełniejszy.

Na skutek nieznamości dokładnego położenia, a co za tym idzie, i podłoża geologicznego stanowiska nie można nic powiedzieć na temat warunków geomorfologicznych zalegania zażytków krzemiennych. Wiadomo tylko ze wzmianki archiwalnej, że wyroby i odpadki krzemienne zebrane zostały z wydmy. Brak szczegółowej dokumentacji, jak na przykład planigrafii, oraz niepełny zespół krzemienicy, będący wynikiem poszukiwań powierzchniowych, nie pozwalają na szersze rozważania dotyczące charakteru omawianego stanowiska. Dzięki typologii tylko można spróbować wyznaczyć wiek znalezisk krzemiennych.

Dominującym typem wśród wyrobów krzemiennych stanowiska 3 są liściaki. W serii 20 sztuk znajduje się 11 egzemplarzy całych (ryc. 3: 1—11) i 9 ułamanych (ryc. 3: 12—20). Ilość tych wyrobów jest stosunkowo duża w porównaniu z ilością innych narzędzi. Wszystkie liściaki zbliżone są do siebie wymiarami, kształtem i charakterem. Wyjątki pod względem wielkości stanowią fragment dużego liściaka (ryc. 3: 12) i mikroliściak bardzo małych rozmiarów z wyodrębnionym trzonkiem (ryc. 3: 5). Ogólnie liściaki są małe, dość krępe, w większości wypadków obrabiane niedbale. Najbardziej zbliżone do nich formą są liściaki

znane w przemyśle płudzkiem³. Podobne okazy znane są też z innych miejscowości, jak na przykład ze stanowisk podlaskich: Stańkowicze III i Stańkowicze V⁴, ze stanowisk z Chwalimia i Wojnowa w pow. sulechowskim⁵, z Münchenhofe, Kr. Strausberg (NRD), Małego Folwarku w pow. głogowskim⁶, i innych. Jednak liściaki z Nożyczyna wykazują większą degenerację i zmniejszenie form niż liściaki płudzkie, opisane przez S. Krukowskiego, pochodzące ze stanowiska Płudy A, a nawet od bardziej niż te ostatnie zdegenerowanych okazy ze stanowiska Świdry Wielkie II⁷.

Również drapacze z omawianego zespołu formą swoją odpowiadają typologicznie drapaczom płudzkiem (ryc. 2: 5—12). Prócz dużych, dość smukłych okazów w skład serii drapaczy wchodzi dwa egzemplarze bardzo krótkie (ryc. 2: 10, 11) oraz jeden wachlarzowaty (ryc. 2: 12).

Rylec (ryc. 4: 1) z krzemienia górnostarcckiego, jako jedyny okaz w tym zespole, jest bardzo trudny do zinterpretowania z punktu widzenia typologii. Sądząc z jego charakteru mógłby znaleźć się w składzie któregoś ze starszych przemysłów mazowszańskich, lecz również i w zespole neolitycznym. Przeciw zaliczeniu go do zespołu obejmującego liściaki i drapacze świadczy również odmiennosc surowca, z którego go wykonano, gdyż wszystkie inne dotychczas rozważane wyroby i rdzenie, o których zaraz będzie mowa, wykonano z krzemienia kredowego bałtyckiego.

Rdzenie, prócz jednego dwupiętowego okazu (ryc. 2: 1), który bez zastrzeżeń można zaliczyć do zespołu płudzkiego, są również trudne do zinterpretowania. Są to rdzenie jednopiętowe, niemal całkowicie wykorzystane. Fakt, że wykonano je z krzemienia kredowego bałtyckiego, przemawiałby za zaliczeniem ich także do zespołu płudzkiego. Jest to jednak przesłanka zbyt słaba, aby mogła poważnie o tym świadczyć.

Wtrętami późniejszymi są zbrojnik trapezowaty (ryc. 4: 2) z krzemienia górnostarcckiego i półfabrykat grocika sercowatego (ryc. 4: 4). Są to okazy neolityczne. Przemawia za tym znalezienie wśród materiału odpadkowego odbitka odbitego z gładzonej neolitycznej siekierki krzemiennej.

³ S. Krukowski, *Paleolit*, [w:] *Prehistoria ziem polskich*, Kraków 1939, s. 86.

⁴ Z. Szmít, *Badania osadnictwa epoki kamiennej na Podlasiu*, *Wiad. archeol.*, t. 10: 1929, s. 36, tabl. XXXIV i XXXVII.

⁵ L. Rothert, *Neue Fundplätze des Swidero-Tardenoisien in Ostdeutschland*, „*Mannus*”, t. 26: 1934, s. 233, ryc. 32—37 i 39.

⁶ L. Zötz, *Das Tardenoisien in Niederschlesien*, „*Altshlesien*”, t. 3: 1930, z. 1, s. 148, ryc. 8, 5.

⁷ Krukowski, *op. cit.*, tabl. 35.

Wyżej omówiony zespół, składający się z serii liściaków, drapaczy i co najmniej jednego rdzenia, należałoby więc określić jako należący do przemysłu płudzkiego, i to do jego późnej, typologicznie bardzo młodej odmiany. Dowodem tego jest sposób wykonania i zmikrolityzowane formy liściaków oraz silnie zaznaczony wpływ późniejszego niż płudzki prądu tarnowiańskiego widoczny w kurtyzacji niektórych drapaczy i prawie całkowitym braku rylców.

Być może, mówiąc o degeneracji form liściaków i kurtyzacji drapaczy, a co za tym idzie, stawiając omawiany zespół w rzędzie najmłodszych przemysłów płudzkich, należałoby uwzględnić pewną poprawkę. Mianowicie powodem tej degeneracji i kurtyzacji może być częściowo gorszy gatunek surcowca krzemien-

nego, zmuszający do wykonywania „gorszych”, drobniejszych i krótszych wyrobów. W chronologii bezwzględnej R. Schild umieszcza najmłodsze przemysły płudzkie w pierwszej połowie młodszego Dryasu⁸.

Dwa pozostałe opublikowane tu stanowiska z Nożyczyna, st. 1 i st. 4, zawierają materiał głównie neolityczny. Inwentarz krzemienisty ze stanowiska 1 zaliczyć należy do grupy wschodniej kultury pucharów lejkowatych. Wskazują na to znalezione razem z zabytkami krzemienistymi odłamki ceramiki tej kultury wraz z bardzo charakterystycznym fragmentem flaszki z kryzą.

⁸ R. Schild, *Extension des éléments de type tarnovien dans les industries de l'extrême fin du Pléistocène*, „Archaeologia Polona”, t. 3: 1960, s. 55.

Les matériaux en silex de Nożyczyn, arr. de Mogilno

Résumé

L'auteur publie dans son article le matériel en silex provenant des trois stations de Nożyczyn, arr. de Mogilno, recueilli exclusivement en surface et réuni en collections pendant les explorations de 1923, 1927 et 1929. La documentation des trois stations a disparue au cours de la IIe guerre mondiale.

C'est dans la station N° 3 que les trouvailles furent particulièrement riches (fig. 2, 3 et 4). Les données relatives à la planigraphie, éventuellement à la stratigraphie, ainsi que la description du substratum géologique faisant défaut, on a fait usage de la méthode typologique pour dresser le cadre chronologique du site.

Dans la série des produits en silex les pointes pédonculées, apparues au nombre de 20 (fig. 3: 1—20), doivent être qualifiées comme spécialement caractéristiques. Elles sont très rapprochées par leur forme et leurs dimensions des pointes pédonculées de l'industrie pludienne qui est l'une des branches du cycle des industries épipaléolithiques de la Plaine Polonaise. Ce cycle fut désigné par S. Krukowski comme cycle mazovien. Les mêmes affinités quant aux formes avec l'industrie pludienne se manifestent aussi dans les grattoirs (fig. 2: 5—12). Nous reconnaissons d'ailleurs dans ceux-ci, de même que dans les pointes pédonculées, des traits spécifiques qui nous permettent de les assigner à la phase

tardive de l'industrie pludienne. Les pointes pédonculées se signalent notamment par la microlithisation et la dégénération de leur forme ainsi que par une pédoncule fortement accentuée, les grattoirs, par contre, par leur raccourcissement. La méthode de raccourcir les grattoirs pourrait s'expliquer par une influence précoce de l'industrie tarnovienne, qui est le successeur de l'industrie pludienne et qui se caractérise précisément par cette forme courtaudée des grattoirs.

Le burin de la station N° 3 (fig. 3: 1) est un objet isolé, travaillé dans du silex astartien supérieur, contrairement au reste des objets manufacturés dans du silex baltique créacé. Il faudrait plutôt le qualifier comme intrusion de la période néolithique, à même titre que le trapèze et le demi-produit d'une pointe cordiforme recueillis tous deux dans la même station. Ainsi donc les vestiges provenant de la station de Nożyczyn représentent l'industrie pludienne à sa phase tardive. En comptant d'après Schild, ils appartiendraient à la première moitié du Dryas supérieur.

Sur la base des constatations ci-dessus émises nous pouvons attribuer les vestiges néolithiques des stations N° 1 et N° 2 au groupe oriental de la civilisation des coupes en entonnoir.

Traduit par Zofia Sławska